

Her og no er det viktig å sikre at sidemålet får eigen karakter.

I neste omgang er det viktig å drøfte kva norskfaget bør vere, og kva som må til for at det skal bli det.

Denne artikkelen er eit innspel til den pågåande høyringsrunden, men også til den meir omfattande debatten om norskfaget.

Norskfag?

Med innspel til høyringsrunden

Bakgrunn

Den 5. desember 2012 sende Utdanningsdirektoratet ut framlegg til justerte læreplanar for engelsk, matematikk, naturfag, norsk og samfunnsfag for grunnskulen og vidaregåande opplæring, med høyringsfrist 5. mars 2013. Dette framlegget til ny læreplan for norskfaget er lett revidert i forhold til det framlegget som Direktoratet sende ut 2. oktober, men med viktige endringar på det avgjerande punktet om evaluering.

Eg minner om bakgrunnen: Det var påtrykk for å nedjustere sidemålet, fordi mange meinte at det tok for mykje tid. Den påfølgjande debatten viste at sjølv faget, norskfaget ut frå gjeldande læreplan, er altfor omfattande, altfor ambisiøst og svevande – heilt uavhengig av sidemålet. I det nye framlegget er dei mest horrible formuleringane om kompetansemål kutta ut, den svulstige retorikken er dempa og omfanget er trimma. Slik sett har direktoratet opptrådt fornuftig. Men trass i at trykket og omfanget er dempa, og trass at evalueringsspørsmålet er reformulert, er Direktoratets omtale av norskfaget stadig problematisk.

Krise i faget: korleis bør norskfaget definerast?

Det er tydeleg at norskfaget er i krise: Korleis skal det definerast, og kva er poenget? I framlegget til ny læreplan blir norskfaget definert som eit allment kultur- og kommunikasjonsfag. Men kva er då forhold til *andre* fag med same eller tilsvarande målsetjing, slik som historie og samfunnsfag? Og kva er det *spesielle* bidraget frå norskfaget med tanke på ”kulturforståelse, kommunikasjon, danning og identitetsutvikling”?

Dette er uklart. Dessutan blir kompetansemåla for skriftleg norsk i dei øvre alderstrinn definert så allment at dei særeigne språklege eigenskapane, og dermed skilnadene mellom bokmål og nynorsk, blir underkommuniserte, til fordel for ”den same felles skrivekompetansen”. Dermed blir det problematisk å tale om to særeigne språk, med behov for skilde prøver og skilde karakterar.

Avgrensing

Først to korte merknader om avgrensinga av norskfaget overfor andre fag: (i) Det *utvida tekstomgrepet* er lite tenleg for ei slik avgrensing, for tekstar er *kontekstuelle* og dermed har vi igjen forholdet til andre fag, slik som samfunnsfag og historie. (ii) Tilsvarande med *retorikk som tekstanalyse*, fordi spørsmålet om korleis ulike målgrupper blir påverka av ulike ytringar, raskt blir *eit empirisk spørsmål* som høyrer heime i samfunnsvitskapane,¹ og då er vi over i andre fag.

Så har vi *spenninga mellom samtid og fortid*, og dermed har vi igjen spørsmålet om forholdet til historia: Skal ein vektleggje det ungdommen er opptatt av, eller skal dei unge dannast ved å førast inn i ein kulturtradisjon? Av pedagogiske grunnar bør ein ta utgangspunkt der folk er, men uansett er det eit spørsmål om korleis vektinga bør vere mellom det velkjende og det bakanforliggjande.

Eit nasjonalt fag

Og dermed har vi *spenninga mellom det nasjonale og det globale*. Kanskje er det her hunden ligg begravet? Vi kvir oss for å vektleggje det nasjonale! I dag skal ein vere global, så vi reagerer på faget slik det var før. Men går det an å ha eit norskfag som er ikkje er nasjonalt?

Kanskje er dette ei viktig side ved den krisa som rir norskfaget: Som moderne menneske vil vi vere globalt orienterte. Men dermed blir det problematisk å innhaldsbestemme norskfaget på ein konkret og meningsfull måte.

Dessutan, kva er det å vere norsk i dag? Og kva var det å vere norsk i ein tradisjon der dei ”fire store” i norsk litteratur skreiv på dansk og der 90 norske forfattarar i perioden mellom 1850 og 1890 publiserte skriftene side i Danmark på dansk?² I norsk samanheng var

---

¹ Jf. læreboka *Retorikk i skolen* (Bakken 2009) om framgangsmåten for retorisk analyse av skriftleg tekst i norskfaget: ”I hvilken grad virker teksten overbevisende på publikummet? Hva kunne avsenderen gjort annerledes for at teksten skulle virke mer overbevisende?”. Ja, i eige nærmiljø vil ein språkbrukar normalt ha ei velgrunna oppfatning om verknadene av eigne ytringar. Men når spørsmålet blir reist meir allment, krev svaret raskt ei *empirisk undersøking*, jf. bruken av psykologi og samfunnsvitskap i reklamebransjen.

² Jf. den danske historikaren Ole Feldbæk, *Danmark-Norge*, bd. 4, Oslo, Universitetsforlaget, 1998, s. 398.

det nasjonale eit stridens eple, og i dagens situasjon rår det både uvisse og uvilje, når spørsmålet blir reist.

Norsk og moderne

Men snu på flisa! Sett frå utsida framstår vi gjerne som eksotiske og interessante: Dei nordiske land er demokratiske rettsstatar med velferdsstat og høg livskvalitet. Økonomar og statsvitarar talar gjerne om ”den nordiske modellen”, og politikarane tar etter. Men korleis kan det ha seg at det framfor alt er i dei nordiske land at vi har ein universell og sjenerøs velferdsstat? Samtidig er den allmenne tillit uvanleg høg, både til andre personar og til institusjonar. Dessutan er vi lovorienterte – direktiva frå Brussel blir innførte og etterlevde raskare og meir effektivt hos oss enn i dei fleste EU-land!

How come? Bør ikkje norsk ungdom etter 13-års skulegang kunne seie noko fornuftig om dette, t.d. til italienske eller kinesiske ungdommar som dei møter på reiser rundt om i verda? Kort sagt, bør dei ikkje kunne seie noko fornuftig om kva det er å vere norsk og moderne, på bakgrunn av dei historiske og politiske prosessane som har ført fram til det samfunnet vi har i dag, i Noreg og i Norden? Og i eit slikt perspektiv vil det globale og lokale, det universelle og særneigne, gå hand i hand.³

Kor ligg ansvaret?

I så fall, kor ligg ansvaret? I historie- og samfunnsfagsundervisninga, visseleg. Men desse faga er i utgangspunktet definerte allment, ikkje nasjonalt. Norskfaget er det einaste faget som i utgangspunktet (ved namns nemning) er forplikta på det norske og nasjonale: på norsk språk og litteratur, med tilhøyrande kultur, som igjen er historisk og samfunnsmessig situert, og på det nasjonale, som i norsk samanheng var grunnleggjande demokratisk og opplysningsorientert.

Dette betyr at det er ønskjeleg med eit samordna opplegg mellom norskfaget og andre fag, slik som historie og samfunnsfag. Men alt dette blir kosta under teppet, i læreplanen for norskfaget. Dermed haltar det heile vegen. Og når den historiske og kulturelle forståinga av faget er så haltande og uklar, seier det seg sjølv at poenget med sidemålet blir underkommunisert, t.d. som eit spørsmål om allmenn språkkompetanse, og ikkje forstått ut frå dei historiske læringsprosessane som har forma landet og som alle bør kjenne til for å forstå ”kor ein er”.

---

³ Jf. Skirbekk 2010 om det å vere norsk og moderne.

Kort sagt, problemet ligg i prinsippet om at faga, ifl. Utdanningsdirektoratet, primært skal omtalast ut frå eit sett av ”kompetansemål”, utan tilstrekkeleg fokus på fagleg innhald og felles kjernestoff.

Kritiske punkt

Framlegget til ny læreplan for norskfaget spanner over heile utdanningsløpet, frå dei første årstrinn i grunnskulen og ut vidaregåande skule. Læreplanen for dei første årstrinna verkar ryddig og fornuftig, men også i den nye læreplanen blir det blir problematisk når vi kjem lengre opp i årsklassene. Eg skal avgrense meg til å kommentere nokre sentrale punkt i det nye framlegget for den vidaregåande skulen.

Kultur. I omtalen av *formålet* med norskfaget blir det i første setning sagt at ”(n)orskfaget er et sentralt fag for kulturforståelse ...”. Det tredje *hovudområdet* for norskfaget blir sagt å omfatte ”språk, kultur og litteratur”. Og under *kompetansemåla* blir det m.a. tala om ”kulturutvikling” og om ”kulturmøter og kulturkonflikter” (mine kursiveringar). Så kultur står sentralt i omtalen av faget. Men kultur kan jo vere så mangt. Kultur kan vere både positivt og negativt. (Æresdrap og enkebrenning er også kultur, i samfunnsvitskapleg forstand.) Dessutan heng kultur (kulturell identitet) ofte saman med samfunnsmessige institusjonar, eventuelt mangel på slike institusjonar (jf. den sosiale funksjonen av kulturell identitet i form av familierelaterte æresbegrep og klanlojalitet i samfunn utan velfungerande rettsstatlege institusjonar) og kultur heng ofte saman med moderniserande utviklingsprosessar, eventuelt mangel på slike prosessar (jf. kulturell identitet i førmoderne samfunn utan den kritiske innstillinga som pregar moderne vitskapsbaserte samfunn).

Med andre ord, referansen til kultur står sentralt i læreplanen, utan at det er klart kva vi her skal forstå med kultur. Men når det i kompetansemåla er tale om ”kulturkonflikt” og ”kulturutvikling”, blir ordet brukt på ein måte som gjer det nærliggjande å trekkje inn historie og samfunnsfag, medrekna spørsmål om moderne versus førmoderne kultur – og dermed er vi over i andre fag.

Kommunikasjon. I det nye framlegget er ordet ”tekst” bytt ut med ”kommunikasjon” i omtalen av dei såkalla hovudområda (tre hovudområde, mot tidlegare fire). Ein talar ikkje lenger om ”muntlige tekster”; samtidig blir det framheva at ”samansette tekstar” er ”ein del av eit moderne tekstomgrep” og at det derfor ikkje lenger er nødvendige ”å synleggjere dei”

(høyringsnotatet 4.2). Men dermed blir grensene til andre fag porøse: Som sagt, når tekstar er situerte i ulike kontekstar, er det nødvendig å trekkje på innsikter frå andre fag, slik som historie og samfunnsfag. Og når norskfaget blir definerte som eit allment kommunikasjonsfag (jf. første setning i omtalen av formålet med faget), er det nødvendig å sjå norskfaget i forhold til fag som forskar på kommunikasjon og i forhold til andre fag som har kommunikasjon som formål.

Kort sagt, med den sentrale posisjonen som *kultur* og *kommunikasjon* skal ha i norskfaget, er det vanskeleg å sjå at Utdanningsdirektoratet har greidd å avgrense norskfaget frå omliggjande fag, t.d. historie og samfunnsfag. Dette står i motstrid til det som blir annonsert i høyringsnotatet (4.5), der det blir sagt at ein no har avgrensa norskfaget i forhold til andre fag (”for eksempel mediekunnskap, kunsthistorie eller samfunnsfag”).

Det at norskfaget har eit nært forhold til omliggjande fag, er i seg sjølv ikkje eit lyte. Men det gir føringar om korleis undervisningsopplegga for dei aktuelle faga ideelt sett burde samordnast.

Estetikk. Vi lever i eit kunnskapssamfunn, der sakleg språk står sentralt. Det er den slags språk som trengst i dei aller fleste samanhengar, både i arbeidsliv og samfunnsliv, og i dagleglivet elles. Sjølv sagt, det å lese god skjønnlitteratur på norsk, er ein god ting. Det å leike med språket like så. Men det bør ikkje vere eit allment krav at alle elevar skal komme opp med skjønnlitterære produkt. Dette gjeld ikkje minst ein uklar blandingssjanger som det sakleg-litterære essayet.⁴ Kort sagt, det er påfallande at det blir lagt så stor vekt på estetikk, samtidig som ein er ute etter å kutte ned på omfanget i faget. Her er det eit betydeleg forbetningspotensial i form av nedskjering og forenkling.

Retorikk. Det er påfallande at retorikken har så stor plass i norskfaget. Sjølv sagt er det nyttig med visse grep når ein skal forstå ein tekst, ”tekstanalyse” heitte det før.⁵ Og sjølv sagt er det bra at barn og unge blir medvitne om språkleg påverknad i reklame og politikk.⁶ Dette gjeld både skriftleg og munnleg bruk av språket. Men det er grunn til å vere skeptisk til ein instrumentell og ureflektert bruk av retorikken:⁷ (i) Retorisk tekstanalyse med fokus på kva verknader bestemte ytringar kan ha på ulike målgrupper, reiser spørsmål som raskt fører over

⁴ Jf. kompetansemålet etter Vg3. ”... skrive essay og retoriske analyser på hovedmålet”.

⁵ Der ein t.d. jobbar med spørsmål av typen ”kven sa kva til kven, korleis?”.

⁶ T.d. for å avsløre reklame og propaganda. Men då er det ein føresetnad at vi sjølve sit inne med velgrunna oppfatningar, som kan ”overtyde”, ikkje berre ”overtale”.

⁷ Bakken 2009.

i empirisk forskning.⁸ Dermed er vi over i andre fag. Alternativt er det fare for at ein oppmuntrar elevane til useriøs synsing, og den slags bør ein ikkje bruke tid og pengar på, i eit offentleg utdanningssystem. (ii) I retorikken blir det analytiske skiljet mellom argumentasjon og retorikk ofte tilslørt.⁹ Enkelt sagt, retorikken vil påverke, uavhengig av sanningsgehalten i det som blir sagt; ved sakleg argumentasjon søker deltakarane i fellesskap å finne fram til betre grunnar og oppfatningar. Argumentasjon er å ”gi og ta” argument, retorikk er å ”gi” argument, utan sjølv å vere open for å endre eigne standpunkt.¹⁰ Problemet med retorikken gjeld derfor ikkje berre det moralske spørsmålet om misbruk.¹¹ Problemet gjeld dessutan faren for ei tilsløring av det grunnleggjande skiljet mellom å ”overtale og overtude”, mellom retorikk og sakleg argumentasjon. I moderne vitenskapbaserte samfunn er det fatalt om dette skiljet blir tilslørt, til fordel for å ”overtale”, på kostnad av å ”overtude”. Som påminning, jf. Arne Næss og hans etterkrigsinnsats for sakleg offentleg diskusjon, til forsvar for demokrati og vitenskapleg fornuft, retta imot suggestiv politisk retorikk og irrasjonalisme. Derfor er det bekymringsfullt når retorikken skal ha så stor plass i norskfaget,¹² utan ei avklaring av det analytiske skiljet mellom retorikk og argumentasjon. Det er alarmerande. Her må det ryddast opp.

Kvifor sidemål?

Vi har to offisielle norske skriftspråk. Av og til blir det sagt at det i grunnen er tale om eitt språk, i to ulike variantar. Underforstått: vi greier oss fint med det eine! Men språk er meir enn instrumentell bruk, og i norsk språkkultur inngår begge dei to skriftspråka, pluss eit mangfald av dialektar. Norsk skriftspråk i dag er bokmål og nynorsk. Dette er offisiell norsk språkpolitikk. Derfor er begge verneverdige, t.d. mot domenetap til engelsk.

Samtidig er spørsmålet om korleis ein skal skilje mellom ulike språk omdiskutert. På den eine sida har vi det syn at språk som er gjensidig forståelege, bør omtalast som eitt språk. (Dette vil igjen vere avhengig av kva folk er eksponerte for og vane med.) Ut frå dette perspektivet er det rimeleg å omtale alle dei skandinaviske språk som eitt og same språk.

---

⁸ Ibid. pkt. 10.2.

⁹ I praksis vil det ofte vere blandingssjangrar, begge vegar – retoriske innslag i argumentasjonen og argumenative innslag i retorikken. Derfor talar vi her om eit analytisk skilje.

¹⁰ I retorikken søker vi argument til forsvar av eigne oppfatningar og til svekking av motpartens. I sakleg argumentasjon er vi opne for at vi sjølve kan ta feil og at vi kan lære av dei andre.

¹¹ Bakken 2009. s. 12.

¹² Jf. kompetansemål etter Vg2 for studieførebuande utdanningssystem: ”... forklare argumentasjonen i sakprosaetekster ved å bruke kunnskap fra retorikken”. Dette blir til overmål framstilt som eit *studieførebuande* kompetansemål!

Alternativt kan ein leggje vekt på likskap og ulikskap i grammatikk og ordtilfang. Ut frå dette perspektivet er det nærliggjande å seie at dansk skriftspråk og bokmål med dansknære former står kvarandre nærare enn nynorsk og bokmål med dansknære former. Poenget er dette: Den som hevdar at nynorsk og bokmål av lingvistiske grunnar er same språk, vil samtidig måtte meine at dansk skriftspråk og bokmål med dansknære former er same språk.¹³

Konklusjonen er klar: I den grad ein betraktar dansk, svensk og bokmål som forskjellige språk, må ein også betrakte bokmål og nynorsk som forskjellige språk. To ulike skriftspråk, jamvel om begge, av historiske og kulturelle grunnar, samla sett utgjer norsk skriftspråk i dag.

Kompetansemål på høgt abstraksjonsnivå

Men i høyringsnotatet blir dei to norske skriftspråka omtala på ein måte som tilslører at det er tale om to forskjellige språk: ”Derimot har skriveopplæringa hovudmål og sidemål så mange felles kompetansemål at dei etter vår vurdering bør kunne reknast som to sider av den same felles skrivekompetansen.” Og derfor bør ein ikkje ha ”to skilde karakterar” for bokmål og nynorsk, ifl. Utdanningsdirektoratet (høyringsnotatet).

Dette er eit avgjerande punkt. Det er eit avgjerande definatorisk grep, som berre er mogleg ved at ein har lagt seg på eit så høgt abstraksjonsnivå at ”alle katter blir grå”, dvs. at nynorsk og bokmål i grunnen framstår som eitt og same språk.

På dette avgjerande punktet fungerer Utdanningsdirektoratet som språkpolitisk aktør, i strid med offisiell norsk språkpolitikk. Det er ingen grunn til å tru at dette skjer med vilje og overlegg. Derimot kan det vere grunn til å spørje om dei involverte er blitt blenda av sin eigen språkbruk, av eigne definisjonar og omgrep. I så fall er det tale om ei språkleg forheksing¹⁴ som bør korrigerast i den offentlege debatt og på politisk hald.

Fire gode grunnar

Det er fire gode grunnar for å lære begge norske skriftspråk: (i) *nytteargumentet*: praktisk nytte i stillingar og yrke der det er krav om slik meistring, (ii) *argumentet om språkkompetanse*: større sensibilitet for språkleg mangfald og språklege nyansar i norsk, (iii) *rettferdsargumentet*: berre dersom fleirtalet har rimeleg god kjennskap til mindretalet sitt

---

¹³ Marknadsaktørane i Europa har sett poenget: Forbruksvarer som er teksta på ulike språk, har gjerne ein felles tekst for dansk og bokmål, ofte med kosmetiske markørar av typen æ/e, d/t, k/kk.

¹⁴ Jf. poenget om språkleg forheksing hos Ludwig Wittgenstein.

språk, kan mindretalet bruke språket sitt over alt og dermed ha fulle språklege rettar, og (iv) *argumentet om kva som må til for å forstå "kor ein er", historisk og geografisk*. Ettersom det sistnemnde argumentet er minst framme, kan det vere grunn til å utdjupe det. Kort sagt, på spørsmålet "kvifor sidemål" er det eit raskt og kontant svar: Fordi vi lever i dette landet, slik det er, historisk og geografisk, med spenningar og mangfald! Politisk er vi homogene; sosiokulturelt og språkleg var vi alltid heterogene, og er det også i dag. Dessutan, Oslo ligg langt frå Europa, men også langt frå det meste av fedrelandet. Så send elevane på klassesettur til Lofoten og Trondheim, til Finnskogen og vestlandsfjordane! Og gløym ikkje kor olja og gassen og vasskrafta kjem ifrå, eller kor fisken kjem ifrå, eller kor dei fleste turistskipa går. Det er ikkje i Oslofjorden. Det er langs kysten, frå nord til sør. Slik er no landet der vi lever, og der dei levde dei som forma dei institusjonane, med tilhøyrande holdningar og dygder, som enno er med og formar oss. Og her fanst det og finst det eit norskspråkleg mangfald i skrift og tale. For å forstå kor vi er i verda, må vi forhalde oss til dette, også til dette.

Eksamen og evalueringsformer

Så kjem vi til det springande punktet: *eksamen og evalueringsformer*, og særleg med tanke på sidemålet: Vi minner om at norskfaget no er slanka, og at det av faglege og pedagogiske grunnar bør slankast endå meir. Dette inneber at arbeidssituasjonen for norsklærarane kan betrast. Det store arbeidspresset hos lærarane var jo ein viktig grunn for framlegget om å svekke eller ta bort sidemålsskarakteren. Eit spørsmål trenger seg på: Når læreplanen no er forenkla og arbeidssituasjonen dermed er gjort lettare både for lærarar og elevar, er det då stadig påkravt å endre gjeldande evalueringsformer? Dette er eit klart argument til fordel for *alternativ 1* i lista over evalueringsformer i høyringsnotatet.

Samtidig må vi løfte blikket: Norsklærarane som underviser i to forskjellige språk, bør sjølvsagt ha krav på løns- og arbeidsvilkår som tilsvarar dei løns- og arbeidsvilkåra som gjeld for lærarar som underviser i to språk, t.d. italiensk og spansk. Mot dette kan det innvendast at ein del av norskfaget er uavhengig av skiljet mellom dei to skriftspråka. I tillegg er det slik at norsklærarane får ein viss (men utilstrekkeleg) kompensasjon for stor retteplikt. Derfor må spørsmålet om omfanget av ein slik reduksjon av arbeidsmengda for ei full stilling i norskfaget drøftast og ei rimeleg ordning må forhandlast fram. Eg vil meine at ein i utgangspunktet kunne drøfte eit moderat krav om 20% reduksjon i antal timar/elevar/klasser for full stilling.

Her vil vi truleg møte to innvendingar: Dette vil koste pengar, og det vil føre til underskott på norsklærarar. Til dét er det to kontante svar: (i) Ved å betre arbeidssituasjonen for lærarane vil vi på sikt tvert om kunne betre rekrutteringa til yrket, samtidig som dei som er i jobb vil kunne halde ut lenger. (ii) Norskfaget er eit grunnleggjande fag både for allmennutdanning og for integrering av nasjonen, og dei meirutgiftene det her er tale om, er eit spytt i havet i forhold til det pengeforbruket vi ser både i privat sektor og i administrasjonen i offentlege og halvoffentlege etatar, Utdanningsdirektoratet medrekna (med 346 tilsett). Kort sagt, her er det spørsmål om politisk vilje, ingenting anna.

Praktisk framlegg og prinsipielle poeng

På denne bakgrunnen har eg eit alternativt framlegg for eksamensavviklinga: Eksamensdagane for norskfaget kan leggjast *før påske* siste året i Vg3: fortrinnsvis to skriftlege dagar, ein i nynorsk og ein i bokmål, og trekkeksamen for munnleg prøving i resten av faget ved slutten av skuleåret. Dette vil løyse logistikkproblema ved slutten av semesteret.¹⁵ Denne ordninga vil gi meir ro for sensorarbeidet i norsk og meir ro for eksamensarbeidet til elevane.

Men framfor alt vil eg framheve to allmenne poeng: (i) *Eit fag utan eksamen, i eit utdanningssystem basert på eksamen, er ikkje eit seriøst fag.* På sikt vil eit slikt fag forvitte. (Dei såkalla forskingsresultata frå Nordlandsforsking gir ikkje grunnlag for å tvile på ein slik langtidseffekt.) (ii) *Ekstern sensor sikrar same nivå på landsbasis.*

Eg vil minne om erfaringane med allmennfag i distriktshøgskulane, i kontrast til erfaringane med examen philosophicum ved universiteta: Då kyrkje- og undervisningsdepartementet tidleg på 1970-talet vedtok at det skulle vere allmennfag ved distriktshøgskulane (i samsvar med innstillinga om allmennfag, levert i desember 1969), vart ansvaret lagt på den enkelte lærar, idet allmennfaget skulle integrerast i dei faglege opplegga, men utan eigen eksamen. Etter kort tid var allmennfaget stort sett ”ute or soga”. Ikkje av vond vilje, men ved det daglege slit og mas med dei eksamensbaserte faga. Ved universiteta, derimot, var examen philosophicum eit eige fag, med tre delfag, kvar med eige pensum, eige undervisningsopplegg, eigne lærarar, og eigne skriftlege prøver og karakterar, ved ekstern sensor i eigne eksamenskommissjonar. Allmennfaget forvittra, medan examen philosophicum har bestått til denne dag. Det er ein lærdom å trekkje av dette: Eit fag eller delfag som berre beror på innsats og interesse hos den enkelte lærar, utan støtte i eit eksamensopplegg, innanfor eit undervisningssystem der det er arbeidspress og knapt om tid og krefter, vil neppe vere

¹⁵ Utdanningsdirektoratet legg avgjerande vekt på dette logistikkproblemet, i høyringsnotatet, pkt. 5.

berekraftig på sikt, særleg ikkje dersom andre konkurrerande fag og delfag er eksamensbaserte.

Det er derfor nødvendig med separate eksamenskarakterar for bokmål og nynorsk, på bakgrunn av to skriftlege prøver med ekstern sensor. Denne ordninga vil sikre at elevane får den kompetansen dei skal ha, og at nivået blir det same over heile landet; samtidig vil ein mindre omfattande og meir realistisk fagplan lette arbeidssituasjonen for lærarane. Dessutan, ved å få to karakterar på vitnemålet kan norsk ungdom i internasjonale samanhengar (t.d. i EU-samheng) dokumentere at dei er tospråklege. I visse situasjonar vil det vere eit konkurransefortrinn.

Merknad til det nye Alternativ 2.1

”Elevane skal opp til éin dags skriftleg eksamen i norsk, med ei oppgåve på sidemålet og ei på hovudmålet, og får ein felles karakter.” (Høyringsnotatet 4.6)¹⁶

Det er vanskeleg å forstå at vi kan ha to fag og felles karakter *utan ei viss form for vekting*: Kan ein kandidat stryke i eitt fag og likevel stå? Kor svak kan ein kandidat vere i eitt fag dersom kandidaten er god i det andre? Skal slike spørsmål avgjerast av den enkelte sensor, kvar med sitt personlege skjønn og sine preferansar? Men då vil vurderingsgrunnlaget variere, og det er urettferdig. Kort sagt, det er vanskeleg å sjå at vi kjem *utanom ei standardisert vekting*, og dermed har vi *i realiteten to karakterar*.¹⁷ Dessutan, ei ordning med to karakterar er viktig for offentlege etatar, og særleg i kjerneområda for nynorsken, fordi det sikrar at ein får tilsett folk som er gode i nynorsk.

Konklusjon

Norskfaget er eit sentralt fag. Det står sentralt i utdanningsopplegget. Det står sentralt som felles arena for heile folket, frå nord til sør, frå aust til vest, og som felles referanse for alle som bur i landet. Derfor er diskusjonen om læreplanen for norskfaget ei politisk sak av allmenn interesse. Saka er politisk, ikkje administrativ. Vi avsluttar derfor med eit framlegg om fem politiske grep og med ein kort kommentar til høyringsrunden.

Fem politiske grep

¹⁶ Dette er noko anna enn det det blir spurt om for alt. 2.1. i lista over spørsmål for høyringsinstansane (sjå nedanfor), der ein skal krysse av for påstanden: ”Felles skriftleg eksamen i norsk hovudmål og sidemål er tenleg for Vg3 og påbygging til generell studiekompetanse.” Her står det ikkje at det skal vere ”ei oppgåve på sidemålet og ei på hovudmålet”.

¹⁷ Jf. høyringsnotatet 4.6.1: ”ei prosentvis vekting [vil] i praksis [] vere det same som å ha to skilde karakterar”.

På politisk hald bør ein ta følgjande grep:

(i) I eit skuleverk som omfattar alle, bør ein *skilje mellom realistiske minstemål og ideelle ønskemål*.

(ii) I eit skuleverk som omfattar alle, bør ein innføre *felles kjernestoff*, og dessutan *kvalitetssikre* det lærestoffet som elevane møter *i lærebøker og på anbefalte nettstader*.

(iii) Alle bør lære nynorsk og bokmål. Ved *allmennfagleg studieretning* bør det vere *skrifteleg eksamen i begge språk*, nynorsk og bokmål, med *separate karakterar* og med *ekstern sensor* for å sikre same nivå over heile landet.

(iv) *Lærarutdanninga og arbeidssituasjonen for lærarane* bør *kvalitetssikrast*. Løns- og arbeidsvilkåra for norsklærarane bør justerast ut frå det faktum at dei underviser (retteleier og gir karakter) i to skriftspråk.

(v) Norskfaget bør *samordnast* betre med nærliggjande fag, slik som historie og samfunnsfag.

Merknad til høyringsrunden

Høyringsfristen er sett til 5. mars 2013. Utdanningsdirektoratet har sendt ut ei liste med faste svaralternativ, der ein skal svare ved enkel avkryssing¹⁸ – altså, avrøysting på nettet ved avkryssing, der det ikkje er lagt opp for å stille andre typar spørsmål og der det ikkje er krav om å grunngje avkryssingane – dét er ei frivillig sak: ”Dere kan også legge inn generelle kommentarer”.¹⁹

Det at Utdanningsdirektoratet har valt å operere med lukka spørsmål med faste svaralternativ er oppsiktsvekkande, og det av fleire grunnar. Vi avgrensar oss til å minne om at det å leggje føringar på ein fri og fornuftig motargumentasjon står i strid med grunnleggjande ideal for vitskapleg og demokratisk meningsutveksling, som basis for gjensidig læring, også med tanke på eigne premissar og paradigme.²⁰

Utdanningsdirektoratet opererer med ei merkeleg lang liste over høyringsinstansar. Liste som inneheld så mangt, frå Dans i skolen og Norsk hestesenter til Bransjerådet for fjellsprengning (forutan CULCOM som vart avvikla

---

¹⁸ For eksempel:

Læreplan i norsk

Formål med faget

Vi ber om høyringsinstansane sitt syn på endringane i formålsteksten Heilt einig Delvis einig Verken einig eller ueinig Delvis ueinig Heilt ueinig

¹⁹ Etter at saka kom opp i NRK 14. desember 2012, var Utdanningsdirektoratet nøydd til å lempe på krava for omfanget av skriftlege svar i dei oppstilte boksane.

²⁰ Jf. den klassiske formuleringa hos John Stuart Mill, *On Liberty*, kap. ii: ”Complete liberty of contradicting and disproving our opinion is the very condition which justifies us in assuming its truth for purposes of action...”.

våren 2010), men ikkje ein tung organisasjon som Norsk faglitterær forfattar- og omsetjarforeining.

I Utdanningsdirektoratet arbeider 346 tilsette. Med dette datatilfanget er det mogleg å lage mykje statistikk – der resultatet kan bli ”som originalest”.

Referansar:

Bakken, Jonas. *Retorikk i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget, 2009.

Næss, Arne. *En del elementære logiske emner*. Oslo: Universitetsforlaget, 1975.

Skirbekk, Gunnar. *Norsk og moderne*. Oslo: Respublica, 2010.

- ”Religionskritikk – kvifor og korleis.” *Religion og livssyn* 3/2011, også GS heimeside.

- ”Norskfaget – kva bør gjerast?” *Norsklæraren* 2012, også GS heimeside.